

Mgr Ewa Joanna Borodnicz

Uniwersytet w Białymstoku

OBCHODY 8 MARCA W PRL W ŚWIETLE PROPAGANDOWEGO PERIODYKU KOBIECEGO „ZWIERCADŁO. PISMO LIGI KOBIEŃ POLSKICH”

Streszczenie

Niniejsze opracowanie dotyczy analizy zagadnienia związanego z obchodami 8 marca w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, w oparciu o analizę treści opublikowanej w propagandowym periodyku kobiecym pt. „Zwierciadło. Pismo Ligi Kobiet Polskich”. Okres chronologiczny obejmuje lata 1982–1990 i stanowi zarazem trzeci z czterech okresów w dziejach pisma. Powyższy okres wiązał się z przejściem periodyku przez organ Ligi Kobiet Polskich i wznowieniem jego wydawania w kwietniu 1982 roku, po zawieszeniu pisma 13 grudnia 1981, w wyniku wprowadzenia stanu wojennego. Do przygotowania opisu wybrano numery z lat 1985–1988, w których pojawiła się tematyka obchodów Dnia Kobiet. W opracowaniu istotną uwagę zwrócono na sposób ukazywania święta 8 marca na łamach „Zwierciadła”, z wyszczególnieniem tego, czego publikowane teksty dotyczyły. Prezentowane artykuły najczęściej odnosiły się do historii i tradycji obchodów Międzynarodowego Dnia Kobiet, jak również postrzegania tego święta przez kobiety i mężczyzn.

Słowa kluczowe: Dzień Kobiet, Polska Rzeczpospolita Ludowa, Liga Kobiet Polskich, kobiety, „Zwierciadło”, prasa kobieca.

THE CELEBRATION OF MARCH 8 IN COMMUNIST POLAND, AS PRESENTED IN A PROPAGANDA FEMALE JOURNAL 'MIRROR. THE JOURNAL OF THE LEAGUE OF POLISH WOMEN'

Abstract

The below study concerns the analysis of issues associated with the celebration of March 8 in the Polish People's Republic, based on a

content published in the propaganda female journal "Mirror. The journal of the League of Polish Women". Chronological period analysed covers the years 1982–1990 and is also the third of four periods in the history of the magazine. This period was associated with the acquisition of the journal by the Polish Women's League and the resumption of publication in April 1982, after the suspension of the journal on December 13, 1981, as a result of the introduction of martial law in Poland. For the preparation of the analysis, journal issues from years 1985–1988 were chosen, with focus laid on those which included the subject of Women's Day celebration. Significant attention was paid to the way of portraying March 8 celebrations in the "Mirror", with focus laid on what published texts concerned specifically. Presented articles frequently refer to the history and tradition of International Women's Day celebrations, as well as the perception of the day by men and women.

Keywords: Women's Day, Polish People's Republic, the League of Polish Women, women, "Mirror", the women's press

Uwagi wstępne

Międzynarodowy Dzień Kobiet w Polsce Ludowej był świętem przejętym z ZSRR. Pomimo tego, że geneza 8 marca sięga 1910 roku i wywodzi się z ruchów robotniczych, dokonujących się w Ameryce Północnej, to jednak wiele osób dziś kojarzy Dzień Kobiet wyłącznie z epoką PRL-u. Obchody Dnia Kobiet były wyrazem ideologii, reprezentowanej przez władzę, jak również stanowiska dotyczącego postulowanych oraz rzeczywistych ról społecznych kobiet. Święto 8 marca – w „rękach władzy” – stanowiło przede wszystkim narzędzie propagandy skierowanej wyłącznie do kobiet, a najlepszym sposobem na uczczenie tego dnia była entuzjastyczna i pełna zapału praca, powiązana z życzeniami i prezentami, którymi obdarowywano kobiety w zakładach pracy¹.

Na początku lat pięćdziesiątych, kwestia obchodów Międzynarodowego Dnia Kobiet poruszana była także przez prasę. Przykładowo, na łamach „Przyjaciółki” – najpopularniejszego powojennego pisma kobiecego – zamieszczano co roku podobny apel:

¹ N. Jarska, *Obchody Dnia Kobiet w Polsce Ludowej 1945–1989*, [w:] „Dzieje Najnowsze”, Warszawa 2010, s. 15.

„W dniu 8 marca wszystkie kobiety miłujące swój kraj, świadome swych obowiązków wykażą, że Polska Ludowa może liczyć na miliony swych córek! Kobiety miast i wsi! Żony i matki! Niech dzień **8 marca** będzie świętem każdej z was. Niech czyn 8 marca znajdzie jeszcze potężniejszy odzew wśród najliczniejszych rzesz kobiecych!”². W 1957 roku obchodom z okazji 8 marca, prasa poświęcała zdecydowanie mniej uwagi niż dotychczas – co było uwarunkowane wówczas obowiązującą cenzurą – z pierwszych stron zniknęły zdjęcia przodownic pracy, które zastąpiono wizerunkiem matki z dzieckiem. Zmianą obyczajowości Dnia Kobiet, propagowaną na łamach prasy, była akcja „Kwiatek dla Ewy”, którą ogłosił „Express Wieczorny” w 1960 roku. Miała stanowić ona „odstępstwo od sztywnej gali, fety i oficjalności” i przybrać charakter domowego święta. Dzięki nadsyłanym do redakcji listom, zawierającym propozycje czytelników na uczczenie święta, akcja odniosła sukces, w efekcie czego powtarzano ją do końca lat siedemdziesiątych³. W ostatniej dekadzie istnienia epoki PRL zaszła istotna zmiana, mająca swoje źródło w kryzysie politycznym i gospodarczym. Sytuacja ta miała znaczący wpływ na codzienne życie kobiet, a tradycyjne obchody z okazji 8 marca, w obliczu ogromu problemów społecznych, odeszły w zapomnienie. Lata osiemdziesiąte charakteryzowały się wyraźnym zanikiem „tradycyjnych” haseł, jednak nie oznaczało to rezygnacji z dążeń do propagandowego wykorzystania Dnia Kobiet⁴. Święto 8 marca było nadal popularyzowane przez czasopisma kobiece – uwidaczniało się ono także na łamach „Zwierciadła”, które było wówczas organem Ligi Kobiet Polskich.

Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet powstała w sierpniu 1945 roku. Poprzez swoją nazwę miała nawiązywać do uformowanej w 1913 roku organizacji patriotyczno-niepodległościowej. W uchwalonym w 1947 roku statucie Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet dość ogólnikowo określono cele stowarzyszenia, ustalając, że: *Liga będzie walczyć, o stały i sprawiedliwy pokój na świecie, oparty na zasadach demokratycznych, będzie bronić praw i interesów*

² <http://stylzycia.newsweek.pl/dzien-kobiet-prl-8-marca-historiaciekawostki,artykuly,358568,1.html>, [29.01.2016].

³ N. Jarska, *Obchody Dnia Kobiet...*, op.cit, s. 18-19.

⁴ Ibidem, s. 25-26.

kobiety oraz rodziny ze szczególnym uwzględnieniem interesów dziecka⁵. Celem Ligi Kobiet miało być również: *wychowanie kobiety, obywatelki, świadomej swych praw i obowiązków w stosunku do Ojczyzny i społeczeństwa oraz czynny udział w pracy Państwa i w jego odbudowie*⁶.

Jednym z efektów działalności tej organizacji było powołanie nowego pisma kobiecego, zatytułowanego „Zwierciadło”, które po raz pierwszy ukazało się 19 maja 1957 roku, z podtytułem „Tygodnik Ilustrowany”, zaś jego redaktorką została Alina Rebane. Powstanie periodyku wiązało z się istniejącą wówczas potrzebą stworzenia odrębnego pisma społeczno-kulturalnego dla kobiet, legitymujących się wyższym poziomem wykształcenia. Zarząd Główny Ligi Kobiet, będący wydawcą pisma, zdecydował, że powinien być to tygodnik o charakterze magazynu, możliwie bogato ilustrowanego, który miał być przeznaczony dla kręgów czytelniczek: *o wyższych niż przeciętne ambicjach intelektualnych, szerokich zainteresowaniach, poszukujących możliwości konfrontacji własnych przemyśleń, opinii i poglądów*⁷. W wyniku wprowadzenia 13 grudnia 1981 stanu wojennego zawieszono wydawanie „Zwierciadła”, aż do kwietnia 1982 roku, kiedy pismo zostało wznowione jako organ Ligi Kobiet Polskich – wówczas Liga odrodziła się już pod nową nazwą, przy czym odnotowano wzrost jej aktywności oraz ponowne wejście do zakładów pracy. Redaktor naczelną reaktywowanego periodyku została Aleksandra Danuta Wójcik⁸.

Międzynarodowy Dzień Kobiet – historia, tradycja

Historię Międzynarodowego Dnia Kobiet odnosi się do XIX wieku, do czasów, gdy „kwestia kobieca” zaczęła pojawiać się w międzynarodowym ruchu robotniczym, na wszystkich, oficjal-

⁵ M. Dajnowicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie w XX i XXI w.*, (red.) M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016 (w druku).

⁶ Ibidem.

⁷ Zob. Z. Sokół, *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945-1995*, Rzeszów 1998, s. 144-145; M. Dajnowicz, *Kobiety – polityka – wybory w świetle „Zwierciadła. Pisma Ligi Kobiet” (1982–1990)*, [w:] *Partyjne wizje Rzeczypospolitej*, red. M. Strzelecki, G. Radomski, Toruń 2016 (w druku).

⁸ Z. Sokół, *Prasa kobieca...*, op.cit, s. 147.

nych jego gremiach. Podjęcie w 1866 roku uchwały w Genewie, mówiącej o tym, że praca zawodowa jest podstawową przesłanką równouprawnienia kobiet, doprowadziło do sprzeciwu ruchu robotniczego, składającego się wyłącznie z mężczyzn – wielu robotników widziało w kobiecie „niebezpieczną konkurentkę” w rywalizacji o zatrudnienie, a także utrzymanie osiągniętego poziomu płac. Pierwszym gremium, które sformułowało stanowisko partii robotniczych w stosunku do „kwestii kobiecej”, był kongres socjalistów, który odbył się w listopadzie 1880 roku, w Hawrze, stwierdzający zarazem, że: *„socjaliści uważają kobiety w zasadzie – za równouprawnione i wspólnie z nimi walczą o wyzwolenie z ucisku...”*⁹. Dość długo jeszcze angielskie, włoskie, francuskie i niemieckie socjalistki musiały starać się o uzyskanie pełnego uprawnienia w swoich własnych partiach. Pierwsza Międzynarodowa Konferencja Socjalistek została zwołana bowiem w 1907 roku w Stuttgarcie. Trzy lata później, w sierpniu 1910 roku, w Kopenhadze obradowała II Międzynarodowa Konferencja Socjalistek, podczas której przyjęto uchwałę, zakładającą: *„przyspieszenie przyznania kobietom politycznych praw wyborczych”*. Ostatecznie, jako dzień międzynarodowych akcji kobiet, podejmowanych celem realizacji równouprawnienia, wybrano wówczas 8 marca, który zaczęto obchodzić od 1911 roku. Miesiąc ten uznano za najodpowiedniejszy, ponieważ wiązały się z nim różne tradycje rewolucyjne – po raz pierwszy, 8 marca 1857 roku w Nowym Jorku, publicznie demonstrowały robotnice tamtejszego przemysłu odzieżowego i tekstylnego¹⁰.

Jak donosiło „Zwierciadło”, Międzynarodowy Dzień Kobiet, zyskał prawdziwie światowe znaczenie, zarówno dla orientacji politycznych, jak i wyznaniowych, dopiero po zakończeniu II wojny światowej. Największy wpływ na to miała Światowa Demokratyczna Federacja Kobiet, powstała 1 grudnia 1945 roku, na gruncie pragnień i dążeń kobiet z całego świata. W skład Federacji dobrowolnie wchodziły organizacje kobiece, legitymujące się demokratycznym programem oraz mające poparcie w ich kraju. W świetle artykułu, opublikowanego w „Zwierciadle” w 1987 roku, Federacja liczyła 136 organizacji narodowych w 118 krajach.

⁹ 75 lat „Zwierciadło” (dalej: „Z”), 1985, nr 10, s. 2.

¹⁰ Ibidem, s. 2.

Dzień 8 marca 1987 roku, także na łamach periodyku, był ogólnoświatowym dniem działania w celu realizacji hasła, pod którym obradował w czerwcu tego samego roku Światowy Kongres Kobiet w Moskwie, zwołany z inicjatywy Federacji. Hasło to brzmiało następująco: „*Naprzód do roku 2000 bez broni atomowych! Na rzecz pokoju, równouprawnienia, rozwoju*”¹¹.

Z okazji Międzynarodowego Dnia Kobiet, na łamach „Zwierciadła”, oprócz historii powstania, była prezentowana także kwestia porównania dnia 8 marca do innych świąt w innych krajach. Dla przykładu, angielską wersją Dnia Kobiet był Dzień św. Walentego. Zagadnieniu temu poświęcono osobny artykuł, w którym opisano genezę tego święta i sposób jego obchodzenia w Wielkiej Brytanii. Być może owe podobieństwo wynikało z tego, że zarówno w dniu 8 marca, jak i 14 lutego, kobiety obdarowywano bukietami kwiatów, a pod kwiaciarniami ustawiały się długie kolejki¹².

Weźmy władzę w swoje ręce

Święto 8 marca, w świetle „Zwierciadła”, stanowiło dobrą okazję do tego, aby wzywać kobiety do większego udziału w życiu publicznym. Dobrym przykładem na potwierdzenie powyższej tezy był artykuł Krystyny Olechnowicz „*Weźmy władzę w swoje ręce*”, który był pewnego rodzaju apelem, skierowanym do kobiet. Odezwa ta, wynikała z faktu, że w historii PRL kobiety nigdy nie stanowiły pożądanej większości w radzie narodowej. Biorąc pod uwagę udział kobiet wśród radnych rad narodowych, w 1980 roku stanowiły one 30%, z kolei w 1984 roku – tylko 20,7%. Jednocześnie tylko 3 kobiety pełniły funkcje przewodniczących wojewódzkich rad narodowych. Oznaczało to, że to nie kobiety decydowały o najważniejszych sprawach, podejmowanych w kraju. Autorka tekstu wspominała, że pozostający w większości u władzy mężczyźni: „*czasem udają, że się liczą i z okazji 8 marca podkreślają zasługi kobiet – gospodyń domowych (...). Ale przecież w tym dniu nie realizują postulatów kobiet (...). Decyzje zapadają na sesji rady*

¹¹ I. Karska, *Naprzód do roku 2000 bez broni atomowych*, „Z”, 1987, nr 10, s. 6.

¹² *I love you, moja Walentyno*, „Z”, 1986, nr 10, s. 6.

*narodowej, czyli tam, gdzie głos kobiet nie brzmi doniośle*¹³. Międzynarodowy Dzień Kobiet zatem był odpowiednim momentem, aby na łamach pisma, zachęcać kobiety do zdecydowanego angażowania się w sferze polityki, a także popierania tych kandydatek, które będą stać na straży interesów wszystkich kobiet.

Rycina 1. Okładka czasopisma *Zwierciadło* z 10 III 1988 r.

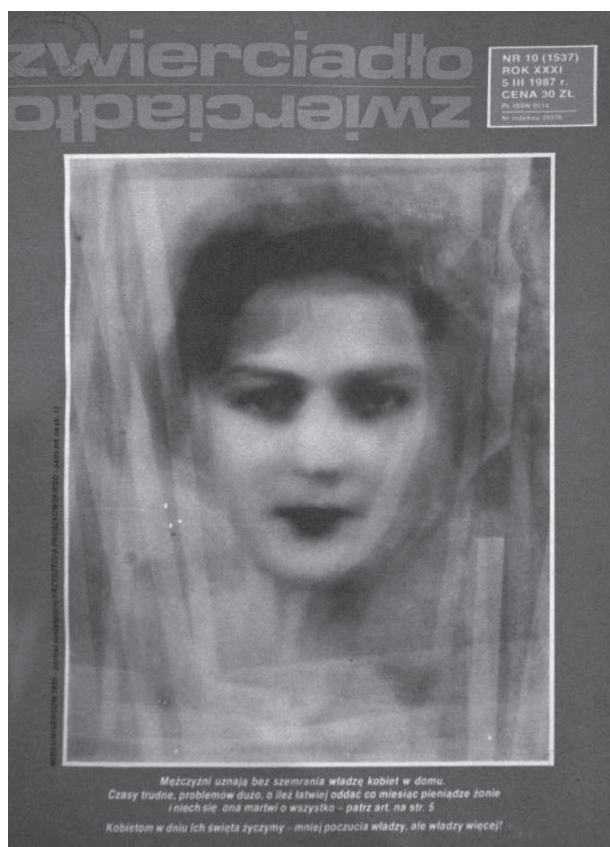
Mężczyzna zamiast kwiatka

Włączanie mężczyzn w obchody święta 8 marca, było szczególnie popularyzowane w periodyku. Dzień Kobiet był adekwatną sposobnością do tego, aby i mężczyznom zadać pytania, które kierowało się na co dzień do płci przeciwnej. „*Kobiece pytanie*”, bo taki tytuł nosił artykuł, dotyczyło sposobu godzenia przez mężczyzn licznych obowiązków społecznych, zawodowych i domowo-rodziny. Wśród pytanych znaleźli się przedstawiciele

¹³ K. Olechnowicz, *Weźmy władzę w swoje ręce*, „Z”, 1988, nr 10, s. 2.

sfery: polityki, nauki, czy kultury, zaś odpowiadając na postawione pytanie, nie uznawali jego za wyłącznie kobiece¹⁴. Inną akcją, do której z okazji Dnia Kobiet włączano mężczyzn, był plebiscyt „Mężczyzna zamiast kwiatka”, polegający na nadsyłaniu przez czytelniczki „Zwierciadła” propozycji ich „męskich ulubieńców”, z którymi redakcja miałaby przeprowadzić wywiad. Wybory kobiet były różne, jednak największą liczbę głosów otrzymywali mężczyźni z branży rozrywkowej, m.in. Kazimierz Kowalski, Seweryn Krajewski i Jan Pietrzak. Na łamach numeru, poświęconemu dniu 8 marca, zamieszczono wywiad z Kazimierzem Kowalskim – zwycięzcą plebiscytu, jednakże redakcja zapewniała, że w kolejnych wydaniach postara się publikować również rozmowy z innymi, proponowanymi przez czytelniczki kandydatami¹⁵.

Rycina 2. Okładka czasopisma *Zwierciadło* z dnia 5 III 1987 r.

¹⁴ K. Olechnowicz, *Kobiece pytanie*, „Z”, 1987, nr 10, s. 4.

¹⁵ M. Pszczółkowska, *My rządzą światem, a nami kobiety...*, „Z”, 1986, nr 10, s. 4–5.

Oprócz angażowania płci przeciwnej w obchody Międzynarodowego Dnia Kobiet, na łamach marcowego numeru „Zwierciadła”, publikowano teksty, dotyczące męskiego punktu widzenia na święto 8 marca. Jednym z nich był artykuł „*Wszystko cokolwiek powie się o kobiecie*”, który był zbiorem żartobliwych spostrzeżeń na temat kobiet, wypowiedzianych przez znanych (w historii i ówczesnie) mężczyzn, między innymi: Napoleona Bonaparte, Sokratesa, Oscara Wilde’a, Tadeusza Fangrata i Ignacego Paderewskiego¹⁶. W periodyku umieszczano też artykuły o Dniu Kobiet, których autorem był mężczyzna. Przykładem tego były artykuły: „*O emancypację mężczyzn?*” i „*Mężczyzna nie kobieta*”. Oba, napisane przez Mieczysława Machnickiego, odnosiły się do zagadnienia cech męskich i żeńskich. Autor, na łamach tekstów, zaznaczał, że nie warto jest „zamieniać mężczyznę w kobietę”, poprzez powierzanie mu wielu domowych obowiązków, którym zwyczajnie nie podoła. Kobiecie zaś nie należy zabiegać, aby dorównywać na każdym kroku mężczyźnie. Swoje stanowisko uzasadniał tym, że mężczyźni nie zdołali przystosować się do okoliczności, w której: „*kobiety odgrywają męską rolę, a zarazem pełnią wielorakie obowiązki w domu i do tego wiedzą wszystko lepiej*”. W efekcie tego, święto 8 marca, było dobrą okazją do wyrażania różnorodnych opinii, na temat postrzegania ról kobiet i mężczyzn, także w świetle peerelowskiej prasy kobiecej¹⁷.

Czego sobie życzą

Najważniejszą kwestią podczas obchodów Międzynarodowego Dnia Kobiet, było jednak to, jak same kobiety postrzegały to święto. Na łamach „Zwierciadła” eksponowano teksty, dotyczące tego zagadnienia. Na przykład, w artykule Krystyny Oleckiej „Czego sobie życzą”, pytano wybrane kobiety, jakie mają oczekiwania w kontekście święta 8 marca. Pytanie to skierowano przede wszystkim do kobiet pracujących w służbie zdrowia. Odpowiedzi były podobne – Dzień Kobiet, w ich opinii, był przeważnie miłą

¹⁶ *Wszystko cokolwiek powie się o kobiecie*, „Z”, 1985, nr 10, s. 5,7,8.

¹⁷ Zob. M. Machnicki, *O emancypację mężczyzn*, „Z”, 1986, nr 10, s. 10–11; M. Machnicki, *Mężczyzna nie kobieta*, „Z”, 1988, nr 10, s. 4–5.

i sympatyczną uroczystością, podczas której współpracujący z nimi mężczyźni składali im życzenia i obdarowywali je kwiatami i drobnymi upominkami. Jednakże, zamiast tych prezentów, pytane kobiety wołały konkretne ułatwienia, takie jak: pomoc w pracy i prowadzeniu domu, a także w opiece nad dziećmi. Jednocześnie wykazywały one, że ogólne problemy kobiet były w tym dniu tylko nagłaśniane, a nie rozwiązywane, czego potwierdzeniem były następujące słowa: „*Ee, proszę pani, co to tam dla nas za święto. Przyjdzie, przejdzie, a kłopoty, jak były, tak będą*”¹⁸.

Rycina 3. Okładka czasopisma *Zwierciadło* z dnia 7 III 1985 r.

Międzynarodowy Dzień Kobiet stanowił odpowiedni moment do wyrażania własnych poglądów i opinii – także przez kobiety. Prasa zaś była właściwym miejscem na pojawienie się tego typu stanowisk, szczególnie w dniu 8 marca. Jednym z przykładów był tekst „Atak? A tak!”, poruszający problemy kobiet w peerelowskiej rzeczywistości i stanowiący zachętę do zmiany obowiązują-

¹⁸ K. Olecka, *Czego sobie życzą*, „Z”, 1985, nr 10, s. 6-7.

cych wówczas przekonań. Jego autorka, zwracając się w liczbie mnogiej i jednocześnie utożsamiając się ze wszystkimi kobietami, wystosowała apel skierowany bezpośrednio do mężczyzn, w którym podjęła „otwartą walkę” o równouprawnienie. Zamierzeniem kobiet było osiągnięcie wyznaczonych celów, dotyczących awansu lub kierowniczego stanowiska w zakładach pracy, co było szczególnie eksponowane w artykule. Apel zaś był próbą udowodnienia kobietom, że potrafią one dorównać mężczyznom i mają przy tym odpowiednie predyspozycje¹⁹. Zagadnienie cech żeńskich i męskich pojawiało się także w innych artykułach, publikowanych w „Zwierciadle”. Przykładem tego były dwa teksty: pierwszy autorstwa Beaty Dziegielewskiej „Kobieta też mężczyzna?” oraz drugi „Wybacz, mężczyzno mego życia”, napisany przez Annę Łasicę. Oba artykuły dotyczyły kobiecego postrzegania ról pełnionych, zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn. Wzrost aktywności zawodowej kobiet i powierzanie niektórych obowiązków domowych mężczyznom, spowodowały, że rola męska zdecydowanie uległa umniejszeniu, za co winą obarczono kobiety. Teksty stanowiły próbę wyjaśnienia tego zjawiska przez obie autorki, powołujące się na istotny czynnik, jakim była kwestia równouprawnienia. Jednocześnie miały one pełnić funkcję przekazu dla wszystkich kobiet, szczególnie w przeddzień 8 marca²⁰.

Uwagi podsumowujące

Tematyka obchodów Międzynarodowego Dnia Kobiet, poruszana na łamach „Zwierciadła” w latach osiemdziesiątych, była niestety rzadkością. Biorąc pod uwagę liczbę tekstów, w porównaniu do wszystkich innych artykułów w danym numerze, zagadnienie dotyczące tego święta występowało w niewielkim stopniu. Prezentowane teksty odnosiły się przeważnie do historii i tradycji obchodów Międzynarodowego Dnia Kobiet, postrzegania święta 8 marca przez mężczyzn, jak i odczuć samych kobiet w stosunku do tego dnia. Dotyczyło to także fotografii obrazują-

¹⁹ *Atak? A Tak!*, „Z”, 1986, nr 10, s. 8.

²⁰ Zob. B. Dziegielewska, *Kobieta też mężczyzna?*, „Z”, 1988, nr 10, s. 4-5; A. Łasica, *Wybacz, mężczyzno mego życia*, „Z”, 1986, nr 10, s. 10-11.

cych obchody Dnia Kobiet, które w piśmie nie pojawiały się w ogóle. Warto zaznaczyć jednak, że dzień 8 marca uwidaczniał się przede wszystkim na okładce periodyku. W każdym przeanalizowanym numerze, na oprawie pisma, przeważnie pojawiał się krótki komunikat informujący czytelniczki o święcie. Jednakże na większą uwagę zasługują dwie okładki, które oprócz tejże informacji, zawierały przekaz skierowany do kobiet, tj.: „8 marca – domagajmy się realizacji złożonych nam dziś życzeń”, „Kobietom w dniu ich święta życzymy – mniej poczucia władzy, ale władzy więcej!”. Święto 8 marca było zatem jedynym dniem, aby otwarcie zachęcać kobiety do ubiegania się o swoje prawa, co było szczególnie widoczne w obliczu peerelowskiej prasy.

Liga Kobiet Polskich odegrała istotną rolę w kształtowaniu periodyku „Zwierciadło”. Od początku pismo organizacyjnie było związane z Ligą Kobiet (1957–1960), a następnie w latach 1982–1990 z Ligą Kobiet Polskich. Okres lat 1982–1990 zdecydowanie wpłynął na zmianę profilu pisma, które poświęcało coraz więcej miejsca tematyce upowszechniania aktywności zawodowej kobiet. W dużej mierze wiązało się to z przejęciem tygodnika przez organ Ligi Kobiet Polskich, której jednym z głównych celów działania było ponowne wejście do zakładów pracy i pomoc kobietom godzącym obowiązki zawodowe i rodzinne.

Bibliografia

Opracowania

1. Dajnowicz M., *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947-1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie w XX i XXI w.*, (red.) M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016 (w druku).
2. Dajnowicz M., *Kobiety–polityka–wybory w świetle „Zwierciadła. Pisma Ligi Kobiet” (1982-1990)*, [w:] *Partyjne wizje Rzeczypospolitej*, (red.) M. Strzelecki, G. Radomski, Toruń 2016 (w druku).
3. Jarska N., *Obchody Dnia Kobiet w Polsce Ludowej 1945-1989*, [w:] „Dzieje Najnowsze”, Warszawa 2010.
4. Sokół Z., *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945-1995*, Rzeszów 1998.

Prasa

1. Dzięgielewska B., *Kobieta też mężczyzna?*, „Zwierciadło”, 1988, nr 10.
2. Karska I., *Naprzód do roku 2000 bez broni atomowych*, „Zwierciadło”, 1987, nr 10.
3. Łasica A., *Wybacz, mężczyzno mego życia*, „Zwierciadło”, 1986, nr 10
4. Olechnowicz K., *Kobiece pytanie*, „Zwierciadło”, 1987, nr 10.
5. Olechnowicz K., *Weźmy władzę w swoje ręce*, „Zwierciadło”, 1988, nr 10.
6. Olecka K., *Czego sobie życzą*, „Zwierciadło”, 1985, nr 10.
7. Machnicki M., *Mężczyzna nie kobieta*, „Zwierciadło”, 1988, nr 10.
8. Machnicki M., *O emancypację mężczyzn*, „Zwierciadło”, 1986, nr 10.
9. Pszczółkowska M., *My rządzą światem, a nami kobiety...*, „Zwierciadło”, 1986, nr 10.
10. *Atak? A Tak!*, „Zwierciadło”, 1986, nr 10.
11. *I love you, moja Walentyno*, „Zwierciadło”, 1986, nr 10.
12. *Wszystko cokolwiek powie się o kobiecie*, „Zwierciadło”, 1985, nr 10.
13. *75 lat*, „Zwierciadło”, 1985, nr 10.

Strony internetowe

<http://stylzycia.newsweek.pl/dzien-kobiet-prl-8-marca-historiaciekawostki,ar-tykuly,358568,1.html>, [29.01.2016].